

Олександр Олександрович БРИГІНЕЦЬ

д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>

e-mail: BriginetsO@meta.ua

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

У статті розкрито роль та проблематику правового забезпечення обігу віртуальних активів в Україні. Доведено, що наявність віртуальних активів є наслідком розвитку цифрової економіки в Україні та інтеграції вітчизняних цифрових технологій у європейський простір. Приділено увагу аналізу сучасного стану видів віртуальних активів, що можуть перебувати в обігу за законодавством України. На підставі проведеного аналізу доведено, що законодавство у сфері регулювання віртуальних активів перебуває на стадії становлення, а тому потребує подальшого удосконалення з урахуванням передового світового досвіду.

Ключові слова: віртуальний актив, правовідносини, нагляд, державний контроль, державне регулювання, цивільне право, правовий режим віртуальних активів, цифрові активи, криптовалюти, корупція, боротьба з корупцією, злочинність, безпека

ВСТУП

Прискорену розбудову держави неухильно пов'язано з ефективним управлінням державною економікою, яке просто не може відбуватися без застосування новітніх прогресивних технологій. Саме тому в умовах розвитку цифрової економіки XXI ст. все більшої актуальності та популярності набуває економіко-правова концепція застосування віртуальних активів, поширення яких стає можливим завдяки масштабній інтеграції цифрових технологій в основні сфери життєдіяльності українського суспільства. Нині сам факт наявності віртуальних активів є наслідком розвитку цифрової економіки в Україні та інтеграції вітчизняних цифрових технологій в європейський простір. Але законодавство у сфері регулювання віртуальних активів перебуває на стадії становлення, а тому потребує подальшого вдосконалення з урахуванням передового світового досвіду. Одним з основоположних кроків на цьому шляху стало прийняття Закону України «Про віртуальні активи» у 2022 р. [1], який дотепер ще не набрав чинності, але, незважаючи на таку обставину, вже має низку змін і доповнень.

МЕТА статті – визначення особливостей вирішення проблем правового забезпечення обігу віртуальних активів в Україні як однієї з умов розбудови правового суспільства у XXI ст.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ця робота базується на працях вітчизняних і зарубіжних вчених, а також на матеріалах періодичних видань, статистичних збірниках. У дослідженні застосовано методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення, а також низку інших методів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Кілька останніх найтяжчих в історії держави років показали, що є необхідність законодавчого врегулювання проблематики правового забезпечення обігу віртуальних активів в Україні, адже навіть стосовно розуміння їх у науковій літературі не склалося єдиного підходу, а законодавча дефініція відповідного поняття потребує суттєвого доопрацювання. Профільний Закон України «Про віртуальні активи» ще не набрав чинності. Закон має

регулювати правовідносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні, визначати права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обороту віртуальних активів. Також у ст. 1 сформульовано поняття віртуального активу. Віртуальний актив визначено як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Наявність та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Відповідно до тексту ч. 7 ст. 4 вищезгаданого Закону закріплено, що віртуальні активи (незалежно від їх виду) не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги). Закон дозволяє застосування цифрового активу в цивільному обігу, тобто віртуальний актив є об'єктом цивільного обігу, визначає, до якого саме об'єкта цивільного права слід відносити віртуальний актив, зазначаючи, що останній є нематеріальними благами, особливості обороту яких визначаються Цивільним кодексом України та Законом України «Про віртуальні активи» [1; 2].

Відповідно до Закону України «Про віртуальні активи» визначено два основних види віртуальних активів: забезпечені та незабезпечені. Перший вид віртуального активу посвідчує майнові права, зокрема право вимоги на інші об'єкти цивільних прав, але не є забезпеченням виконання зобов'язання. Одним з видів забезпечених віртуальних активів є фінансові віртуальні активи. Тобто незабезпечені віртуальні активи не посвідчують майнові права [1].

З тексту Закону залишається незрозумілим процедура застосування віртуальних активів. Дотепер більшість власників віртуальних активів здійснюють обмін за допомогою посередників або напряму з контрагентами, що сприяє виникненню ризиків втрати таких активів. Обмеженням є й те, що віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги) [1].

До внесення відповідних змін у Податковий кодекс України невизначеною залишається й податкова ставка на здійснення операцій у криптовалюті.

З практичного боку, пришвидшена поширеність застосування віртуальних активів, з одного боку, наближає нашу державу до передових економік світу, але й створює низку загроз. З історичної ретроспективи нам відомо, що новітні технології завжди застосовувалися не тільки на благо людства [3]. Як приклад, використання енергії атому у виробництві електроенергії та для озброєння відповідних держав. Нові технології можуть застосовуватися для задоволення корисливих мотивів і злочинних намірів. Як технології входять в наше життя яскраво ілюструє фільм «Впиймай мене, якщо зможеш», де головний герой всіляко використовує необізнаність своїх співгромадян з фінансовою грамотністю [4]. Однією з особливостей роботи з віртуальними активами є анонімність, тобто користувачам надається можливість здійснювати трансакції та взаємодію в блокчейн мережі без необхідності розкриття своєї особистої інформації або ідентифікації. Ця особливість дає змогу користувачам зберігати конфіденційність та приватність своїх фінансових операцій, а також уникати контролю або втручання з боку інших фізичних чи юридичних осіб, таких як урядові органи або фінансові установи. Тобто застосування віртуальних активів надає розширені можливості у здійсненні корупційних правопорушень [5].

Іншою особливістю роботи з віртуальними активами є транснаціональний характер, що надає змогу їх переміщувати через кордони держав без значних обмежень та контролю. Оскільки віртуальні активи є у віртуальному просторі та операції з ними здійснюються в цифровій формі, їх не обмежено географічними особливостями, кордонами держав чи національними правилами або звичаями. Користувачі віртуальних активів можуть проводити трансакції з ними з будь-якої точки світу до будь-якої іншої точки, незалежно від їх місця знаходження чи інших особливостей. Також обіг віртуальних активів практично не є обмеженим часовими рамками, тобто дає користувачам змогу здійснювати операції в будь-який час, незалежно від часових поясів чи робочих годин відповідних установ.

Ще однією особливістю роботи з віртуальними активами є їхня децентралізованість, що виражається в їхній властивості функціонувати поза центральним контролем або управлінням з боку визначеного відповідного органу чи установи. Віртуальні активи одночасно застосовують для підтримання належного функціонування велику кількість вузлів телекомунікаційних технологій, що працюють одночасно. Тобто децентралізація забезпечує стійкість та надійність мережі, бо жоден окремий вузол не має повного контролю над системою та не може вносити корективи в її роботу [6].

Вищезгадані особливості у сукупності значно підвищують суспільну небезпечність корупційних діянь, в

процесі яких застосовуються віртуальні активи. Застосовуючи віртуальні активи, зловмисники досить легко можуть виходити на транснаціональний рівень; не лише заплутувати правоохоронні органи, але й ефективно використовувати розбіжності в законодавстві різних держав та територій. Особливо сприяє зловмисникам можливість майже миттєвого переміщення віртуальних активів, що дає їм змогу бути на кілька кроків попереду правоохоронних органів. Високотехнологічний характер віртуальних активів практично зводить до мінімуму можливість результативного розслідування таких корупційних діянь. Адже у вчиненні традиційного (класичного) корупційного діяння, де особа отримує неправомірну вигоду в готівковій або безготівковій грошовій формі, залишаються певного роду «сліди», що значно сприяють ефективності майбутнього розслідування [7].

В останні роки виникла нова схема застосування віртуальних активів у корупційній діяльності, що полягає у внесенні в значно перебільшеному обсязі недостовірної інформації в декларації суб'єктом декларування. Така форма передбачає декларування особою віртуальних активів, якими насправді вона не володіє, щоб у майбутньому, використовуючи власне посадове становище легалізувати майно, що було отримане злочинним шляхом [8].

Як бачимо, віртуальні активи, як і будь-яке нововведення, можна застосовувати на благо всього українського суспільства, або ж на благо окремих ненайкращих представників українського суспільства, які застосовуючи віртуальні активи, легалізують власні корупційні доходи. У разі значного поширення вищевказаних процесів створюється значний ризик для економічної безпеки нашої держави.

ВИСНОВКИ

Відзначимо, що текст Закону України «Про віртуальні активи» прийнято Верховною Радою України вже більше 3 років тому, але набере чинності лише з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами», але не раніше дня опублікування Закону України «Про віртуальні активи», тобто держава не поспішає з приведенням до єдиного знаменника правовідносини у сфері забезпечення обігу віртуальних активів в Україні.

Належний рівень законодавчого забезпечення правовідносин, пов'язаних з обігом віртуальних активів, підвищить рівень конкурентоспроможності цифрової економіки України у XXI ст., а також збільшить інвестиційну привабливість України для іноземних інвесторів, що є ключовим фактором для відбудови вітчизняної економіки після досягнення миру. Це може бути лише досягнувши значного рівня прозорості у використанні фінансових ресурсів донорів для всебічного відновлення економіки держави.

Список використаних джерел

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX (не набрав чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
2. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Бригінєць О.О., Бянов О.О. Еволюція правового регулювання фондового ринку як фактору економічного розвитку України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 11. С. 22-25.

4. Впиймай мене, якщо зможеш: фільм. URL: https://uakino.me/filmy/genre_drama/98-vpymay-mene-yakscho-zmozhesh.html
5. Бондаренко О.С. Корупційні прояви в оборонному секторі в умовах воєнного стану та післявоєнний період: характеристика та заходи нівелювання. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 323-327.
6. Овчаренко А.С. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 200-202.
7. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

References

1. On virtual assets: Law of Ukraine dated 17.02.2022 No. 2074-IX (not yet in force). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> [in Ukrainian].
2. Civil Code of Ukraine: Code of Ukraine; Law, Code dated 16.01.2003 No. 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].
3. Bryhinets O.O., Bianov O.O. Evolution of legal regulation of the stock market as a factor of economic development of Ukraine. *Economics. Finances. Law*. 2024. No. 11. pp. 22-25. [in Ukrainian].
4. Catch me if you can: film. URL: https://uakino.me/filmy/genre_drama/98-vpymay-mene-yakscho-zmozhesh.html [in Ukrainian].
5. Bondarenko O.S. Corruption in the defense sector under martial law and the post-war period: characteristics and leveling measures. *Analytical and comparative jurisprudence*. 2023. No. 3. pp. 323-327. [in Ukrainian].
6. Ovcharenko A.S. Legal regulation of virtual assets and cryptocurrencies in Ukraine: current state and prospects. *Legal scientific electronic journal*. 2020. No. 4. pp. 200-202. [in Ukrainian].
7. On the prevention of corruption: Law of Ukraine dated 14.10.2014 No. 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> [in Ukrainian].
8. On prevention and counteraction to the legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of the proliferation of weapons of mass destruction: Law of Ukraine dated 06.12.2019 No. 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> [in Ukrainian].

Oleksandr BRYHINETS

Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>

e-mail: BriginetsO@meta.ua

LEGAL SECURITY OF VIRTUAL ASSETS CIRCULATION IN UKRAINE

The paper reveals the role and issues of legal support for the circulation of virtual assets in Ukraine. It is proven that the existence of virtual assets is a consequence of the development of the digital economy in Ukraine and the integration of domestic digital technologies into the European space. A virtual asset, according to the Law of Ukraine "On Virtual Assets", which has not yet entered into force, is defined as an intangible good that is an object of civil rights, has value and is expressed by a set of data in electronic form. The law allows the use of a digital asset in civil circulation, that is, a virtual asset is an object of civil circulation. In practice, most owners of virtual assets exchange through intermediaries or directly with counterparties, which contributes to the emergence of risks of losing such assets. Another limitation is that virtual assets are not a means of payment in Ukraine and cannot be exchanged for property (goods), works (services). The features of the use of virtual assets in aggregate significantly increase the public danger of corruption acts in which virtual assets are used. Using virtual assets, criminals can quite easily go to the transnational level, not only to confuse law enforcement agencies, but also to effectively use discrepancies in the legislation of different states and territories. With a significant increase in the use of virtual assets in illegal operations, the level of economic security of the state may be reduced. Based on the analysis, it is proven that the legislation in the field of regulation of virtual assets is at the stage of formation, and therefore requires further improvement, taking into account advanced world experience. It has been proven that the state is in no hurry to bring legal relations in the field of ensuring the circulation of virtual assets in Ukraine to a single denominator. An appropriate level of legislative support for legal relations related to the circulation of virtual assets will increase the level of competitiveness of the digital economy of Ukraine in the 21st century, and will also increase the investment attractiveness of Ukraine for foreign investors, which is a key factor for rebuilding the domestic economy after achieving peace.

Keywords: *virtual asset, legal relations, supervision, state control, state regulation, civil law, legal regime of virtual assets, digital assets, cryptocurrencies, corruption, fight against corruption, crime, security*